

Εισήγηση του Αυτόνομου Στεκιού στην εκδήλωση “Η αβάσταχτη βαρύτητα των περιφράξεων - Ο έλεγχος της τροφής: Η νέα ευρωπαϊκή νομοθεσία για τους σπόρους”

Κάποιες κουβέντες από τα παλιά...

Ο καπιταλιστικός τρόπος παραγωγής (επομένως και η κοινωνική οργάνωση στη βάση των προτεραιοτήτων που αυτός θέτει) εξακολουθεί μετά από δύομιση σχεδόν αιώνες να παραμένει κυρίαρχος αλλά όχι μοναδικός ρυθμιστής της ζωής δισεκατομμυρίων ανθρώπων. Συνάμα σφραγίζει με την επιθετικότητά του τη συνθήκη του φυσικού περιβάλλοντος μέσα στο οποίο δομούνται οι ανθρώπινες κοινωνίες.

Στον σκληρό πυρήνα του αναγνωρίζουμε όχι απλά την ιδιοκτησία, τις εξουσιαστικές/εκμεταλλευτικές σχέσεις, την παραγωγή εμπορευμάτων αλλά συγκεκριμένα χαρακτηριστικά και στρατηγικές. Η ποιότητά τους είναι τέτοια που καθιστά τον κεφαλαιοκρατικό τρόπο παραγωγής θεμελιωδώς διαφορετικό από προγενέστερους και την επικυριαρχία του στη σφαίρα του πολιτικού μήτρα των νεωτερικών κοινωνιών.

Στα πλαίσιά του, η παραγωγή δεν αποφέρει στην κυκλοφορία απλώς αγαθά ως εμπορεύματα, μετατρέπεται η ίδια σε εμπορευματική αποδίδοντας όχι αγαθά/αξίες χρήσεις αλλά εμπορεύματα/ανταλλακτικές αξίες με γνώμονα τη συσσώρευση κέρδους. Φυσικά στην εμπορευματική καπιταλιστική παραγωγή ενυπάρχουν ως προϋποθέσεις γένεσης και διατήρησής της οι διαδικασίες του διαχωρισμού των παραγωγών από τους όρους/μέσα παραγωγής και η πραγματοποίηση, δηλαδή η μετατροπή σε αντικείμενα –εμπορεύματα ακόμα και των ίδιων των παραγωγών και της ικανότητάς τους προς εργασία. Έτσι οι «οι ιδιοκτήτες των όρων παραγωγής(κεφαλαιοκράτες) αντιμετωπίζουν τη ζωντανή εργασιακή δύναμη ως πράγμα». Στο βαθμό που ο διαχωρισμός αυτός επιβάλλεται με την «άμεση» βία και ως κοινωνική διαδικασία αποτελεί καθαρή σχέση απαλλοτρίωσης (βίαιης αποξένωσης) περιγράφεται με τον όρο της πρωταρχικής συσσώρευσης. Όταν επικυριαρχήσει η κανονικότητα του κεφαλαίου (ιδωμένου όχι ως οικονομικό μέγεθος αλλά ως σχέση μεταξύ των 2 πόλων, κεφαλαιοκράτη και μισθωτού εργάτη) ενεργοποιείται η στρατηγική της συσσώρευσης. Πρόκειται για το σιωπηλό εκβιασμό που υφίσταται η εργατική τάξη σε περιόδους κατά τις οποίες πειθήνια αποδέχεται ως αυτονόητη, προαιώνια και φυσική συνθήκη τις απαιτήσεις του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής. Προφανώς η πρωταρχική συσσώρευση μπορεί να ενεργοποιηθεί με τη μορφή «εξωοικονομικών μέσων» σε οποιαδήποτε κρίσιμη συγκυρία. Πρόκειται για τις περιόδους κατά τις οποίες αμφισβητείται η ηγεμονία

τόσο της καπιταλιστικής παραγωγής όσο και των αντανakλάσεων της στο πολιτικό/κοινωνικό πεδίο μέσα από διαφοροποιημένους ταξικούς συσχετισμούς.

Συνακόλουθα, αν δεχτούμε ότι η καπιταλιστική παραγωγή δεν παράγει απλώς εμπορεύματα ή υπεραξία αλλά παράγει και αναπαράγει ως αναγκαίο όρο για την ύπαρξή της την ίδια τη σχέση κεφάλαιο, αντιλαμβανόμαστε ότι στη διαδικασία αυτή παίζει κομβικό ρόλο η μόνιμη τάση του κεφαλαίου για διαρκή επέκτασή του. Αυτή η οπτική φυσικά αντιλαμβάνεται τη σχέση κεφάλαιο όχι ως καθολικά εδραιωμένη συνθήκη αλλά ως δυναμική που συνυπάρχει σε σύγκρουση, γειτνίαση, αμοιβαία ανεκτικότητα/καχυποψία, οπωσδήποτε πάντως σε διαρκή εγρήγορηση με άλλες δυναμικές, με άλλους τρόπους παραγωγής, με άλλους τύπους κοινωνικών σχέσεων, με άλλα –μειοψηφικά έστω-οργανωτικά μοντέλα ανθρώπινων κοινωνιών.

Η διαπίστωση ωστόσο ότι το κεφάλαιο, προκειμένου να συντηρηθεί, φέρει ως εγγενές χαρακτηριστικό του επεκτατικές τάσεις καθιστά κάτι περισσότερο από προφανές ότι δομικός πυλώνας του είναι επίσης η τάση του να περιφράσσει.

Με άλλα λόγια, εφόσον αποτελεί βασική επιδίωξή του η υπαγωγή στη σφαίρα του εμπορεύματος όχι μόνο των παραγωγικών σχέσεων αλλά ολόένα και μεγαλύτερου τμήματος της ίδιας της ανθρώπινης δραστηριότητας, της ποιότητας και των πρακτικών της, η περίφραξη συνιστά μια απαραίτητη στρατηγική συσσώρευσης: αναγνωρίζει και ακολούθως περιφράσσει προκειμένου να τον αποικίσει/ιδιοποιηθεί έναν ορισμένο χώρο (είτε πρόκειται για γεωγραφικά προσδιορισμένη έκταση με δυνατότητες εκμετάλλευσης και κερδοφορίας που είχε παραμείνει έξω από τη ζώνη επικυριαρχίας του, είτε πρόκειται για χώρο κοινωνικών σχέσεων, γνώσης, πολιτισμικού πλούτου, δεξιοτήτων, φυσικών πόρων ακόμα και των όρων που υποστηρίζουν την ίδια την έμβια ύπαρξη, το σύνολο δηλαδή του φυσικού περιβάλλοντος από τα γονίδια μέχρι το νερό και τον αέρα). Συχνά ο χώρος προς περίφραξη δεν εντοπίζεται από το ίδιο το κεφάλαιο αλλά από εκείνες τις κοινωνικές δυνάμεις που αγωνίζονται ενάντια σε υπάρχουσες περιφράξεις με σκοπό την απελευθέρωση/επανοικειοποίησή τους τη στιγμή που από το κεφάλαιο θεωρούνται δεδομένες και παγιωμένες ως τέτοιες, είτε στην κατεύθυνση της αντίστασης/περιορισμού/αναχαίτισης απέναντι στην επεκτατική κίνηση του κεφαλαίου. Πρόκειται για τη συνύπαρξη συχνά δύο τρόπων προσδιορισμού των περιφράξεων, τόσο μέσα από την απόπειρα του κεφαλαίου να επεκταθεί εμπορευματοποιώντας όσο και από τις αντίστροφες δυναμικές που αντιστέκονται στη δρομολογούμενη περίφραξη ή επιχειρούν να την γκρεμίσουν. Στην περίπτωση αυτή από τη μια μεριά αναζωπυρώνεται το ενδιαφέρον του κεφαλαίου για τη συγκεκριμένη περίφραξη (σα να λέμε ο φράχτης χάλασε και μέλημα δεν είναι μονάχα να επιδιορθωθεί αλλά και να γίνει καλύτερος και να επεκταθούν de facto και αυθαίρετα τα σύνορα του χτήματος που «προστατεύει»). Από την άλλη μεριά

ωστόσο δίνεται η ευκαιρία σ' εκείνο το κομμάτι που αντιτίθεται να οργανώσει τον αγώνα του με διπλό τρόπο: και ενεργοποιώντας την τεχνογνωσία της επαναστατικής κληρονομιάς και δουλεύοντας νέα μέσα αντίστασης μιας και πρέπει να ανταποκριθεί σε «επικαιροποιημένες» βλέψεις και τακτικές από τη μεριά του κεφαλαίου.

Βεβαίως οι περιφράξεις δεν πραγματώνονται με έναν τρόπο. Πέραν της κλασσικής οδού (το κεφάλαιο αποφασίζει ότι ένας χώρος του ανήκει και θέτει φραγμούς ως προς την προσβασιμότητα σ' αυτόν), υπάρχουν και πιο ιδιαίτεροι τρόποι που θα λέγαμε ότι προκύπτουν ως παράπλευρες απώλειες/επιπλέον περιφράξεις κατά τη διαδικασία μιας «τυπικής» περίφραξης. Αυτοί οι ιδιάζοντες τρόποι περίφραξης ως «υποπροϊόντα της συσσώρευσης» είναι συχνά απόρροια των περιβαλλοντικών επιπτώσεων από την επέκταση του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής π.χ. στη γεωργία ή των οικονομικών όρων που συνοδεύουν παρόμοιες περιφράξεις.

Και μια απαραίτητη επισήμανση (κι ας μην θεωρηθεί ότι δεν είναι της παρούσης): η πρωταρχική συσσώρευση, ο διαχωρισμός και η συνακόλουθη πραγματοποίηση των παραγωγών και της εργασιακής τους δύναμης δεν θα μπορούσαν να εδραιώσουν τη σχέση κεφάλαιο αν ταυτόχρονα δεν είχαν περιφραχθεί τα σώματα των γυναικών με την ποινικοποίηση του ελέγχου που ως τότε αυτές κατείχαν πάνω στη σεξουαλικότητά τους αλλά και στην βιολογική αναπαραγωγική τους δυνατότητα, αν δεν είχε απαξιωθεί η εργασία τους στα πλαίσια της κοινωνικής αναπαραγωγής και η κοινωνική τους θέση.

...επανερχονται δριμύτερες στη σημερινή συζήτηση

Το παραπάνω αναλυτικό πλαίσιο υποστηρίζει κατά την άποψή μας με τρόπο πασιφανή τις εξελίξεις που προωθούνται σε επίπεδο ευρωπαϊκής νομοθεσίας για τη διαχείριση (διατήρηση, κυκλοφορία, χρήση) των φυτογενετικών (μη μεταλλαγμένων) σπόρων.

Θα ακολουθήσει αναλυτική παρουσίαση της κινητικότητας που παρατηρείται σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης οπότε θα αρκεστούμε σε ένα σύντομο σκιαγράφημά τους για να καταδείξουμε πως βρισκόμαστε απέναντι σε διαρκή ενεργοποίηση περιφράξεων που αφορούν μια από τις πλέον στοιχειώδεις ανθρώπινες ανάγκες, αυτήν της τροφής.

Η αναθεώρηση του ευρωπαϊκού κανονισμού για την εμπορία σπόρων και το νομικό πλαίσιο για τις τοπικές ποικιλίες αφορά μια αγορά που τις τελευταίες δεκαετίες μετατράπηκε σε βιομηχανοποιημένο κλάδο κυριαρχούμενο από πολυεθνικές .

Πρόκειται για εταιρείες η πλειοψηφία των οποίων ξεκίνησε να παράγει φυτοφάρμακα, υποστήριξε την ανάπτυξη γενετικά τροποποιημένων καλλιεργειών και την εντατική/βιομηχανικού τύπου γεωργία και προσβλέπει στον έλεγχο των φυτογενετικών σπόρων μέσω της προώθησης δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας και πατεντών. Παράλληλα επιχειρούν η εμπορία των παραδοσιακών σπόρων να διέπεται μέσω νομοθεσίας από αυστηρούς περιορισμούς. Στην ουσία πρόκειται για μια άνευ προηγουμένου ιδιωτικοποίηση των σπόρων, προσαρμοσμένων μάλιστα ώστε να απαιτούν μεγάλες ποσότητες λιπασμάτων και φυτοφαρμάκων. Τα χρήματα που διακυβεύονται ανέρχονται σε τεράστια μεγέθη και προφανώς αναγνωρίζεται ως ένα πεδίο που υπόσχεται μέσω της απόλυτης εμπορευματοποίησής του υπέροχη κερδοφορία για τους εμπλεκόμενους εφόσον καταφέρουν να μοιράσουν «ειρηνικά» την πίτα. Η διακίνηση/εμπορία/χρήση τους θα καθορίζεται με βάση ένα καθεστώς πνευματικής ιδιοκτησίας ανάλογο με αυτό που αφορά τους γ.τ. σπόρους. Ο αγρότης δεν θα μπορεί να τους χρησιμοποιήσει για να βελτιώσει/αναπτύξει δικές του ποικιλίες. Η πρόθεση είναι, ακόμα κι αν του αφήνονται τα περιθώρια να κρατήσει από τη σοδειά του σπόρους, να πληρώνει πολύ υψηλό αντίτιμο. Προωθείται ένας αυστηρός περιορισμός των τοπικών παραδοσιακών ποικιλιών που ως εμπόρευμα πλέον καθορίζονται από γραφειοκρατικά και μόνο κριτήρια. Επιπλέον ποινικοποιείται η ελεύθερη ανταλλαγή σπόρων μεταξύ παραγωγών, μια πρακτική δηλαδή χιλιετιών που δημιούργησε συγκεκριμένη κουλτούρα και δεσμούς μεταξύ των ανθρώπων που παράγουν τροφή. Επομένως, με την απόπειρα καθολικής υπαγωγής του αγροτικού τομέα στην καπιταλιστική διαδικασία παραγωγής έχουμε ένα τρανταχτό παράδειγμα περίφραξης που -ακριβώς επειδή αφορά την τροφή- εμφανίζει καθαρά τον μόνιμο χαρακτήρα των περιφράξεων, όσο κι αν επιμέρους δομικά στοιχεία της(π.χ. τα πνευματικά δικαιώματα ή η απαγόρευση ελεύθερης ανταλλαγής σπόρων) αντιστοιχούν σε νέου τύπου περιφράξεις. Δημιουργείται ένα πυκνό πλέγμα αποκλεισμών και αφαίρεσης θεμελιωδών δικαιωμάτων όπως αυτό της διατήρησης και της ιδιοπαραγωγής σπόρων, σε συνδυασμό με την καταβολή δυσβάσταχτου οικονομικά τιμήματος για τη χρήση σπόρων την επόμενη χρονιά. Πρόκειται για περίφραξη που υλοποιείται όχι μόνο μέσω της ίδιας της απαγόρευσης αλλά και μιας επιπλέον περίφραξης, αυτής που απορρέει από οικονομικές υποχρεώσεις στις οποίες ο αγρότης δεν θα μπορέσει να ανταποκριθεί. Έτσι θα αυτό-αποκλείεται από την παραγωγική δραστηριότητα της γεωργίας ως ελεύθερος παραγωγός(διαχωρισμός από τα μέσα/όρους παραγωγής) και θα μετατρέπεται –στην καλύτερη περίπτωση- σε μισθωτό αγρότη. Επιπλέον συντελείται μια ακόμα περίφραξη στο πεδίο μιας κοινωνικά παραχθείσας γνώσης, αυτό της βελτίωσης των ποικιλιών από τους ίδιους τους παραγωγούς. Η γνώση αυτή αποσπάται και μέσω πνευματικών δικαιωμάτων γίνεται αντικείμενο υφαρπαγής/ιδιοποίησης από τις μεγάλες εταιρείες που δραστηριοποιούνται στην

βιομηχανία σπόρων και στην εντατική γεωργία. Οι κακές γλώσσες λένε ότι με τον τρόπο αυτό θα διαφυλαχθεί και το γνωσιακό κύρος της εν λόγω βιομηχανίας. Κάτι τέτοιο μοιάζει απαραίτητο μιας κι αυτό που έχει παρατηρηθεί ιστορικά είναι ότι οι όποιες καινοτομίες στη συντριπτική πλειοψηφία τους συνέβησαν στο χωράφι με την επιμονή, την επιμονή και την -κληροδοτημένη από γενιές ολόκληρες καλλιεργητικής πρακτικής- γνώση του γεωργού και πολύ σπανιότερα στα εργαστήρια των ερευνητών των μεγάλων εταιρειών. Η διατήρηση λοιπόν της συγκεκριμένης βιομηχανικής δραστηριότητας είναι ως φαίνεται άρρηκτα συνδεδεμένη με την αυτό- αναπαραγωγή του γνωσιακού κύρους της όμοια όπως η επιστήμη εν γένει στα πλαίσια του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής φροντίζει με τις «καινοτομίες» και τις «ανακαλύψεις» της να επιβεβαιώνει από καιρό σε καιρό την αναγκαιότητα της ύπαρξής της (όπως στην περίπτωση της βιοτεχνολογίας).

Δεν θα σταθούμε αναλυτικά στις επιπτώσεις τέτοιων πολιτικών στον τομέα της αγροτικής βιοποικιλότητας από σκοπιά γενικώς και αορίστως «οικολογική». Αυτό που ενδιαφέρει τη συγκεκριμένη συζήτηση είναι ότι η αναμενόμενη συρρίκνωση/υποβάθμισή της σε συνδυασμό με την ουσιαστική ποινικοποίηση των πρακτικών ήπιας γεωργίας που εξακολουθεί ακόμα και σήμερα να εξασφαλίζει τροφή στο μεγαλύτερο μέρος του πλανήτη θα έχει απρόβλεπτες συνέπειες στη διατροφική αυτάρκεια των φτωχών πληθυσμών. Αυτό κατά τη γνώμη μας καταδεικνύει πως ειδικά σε περιόδους έντονων καπιταλιστικών κρίσεων οι περιφράξεις λειτουργούν με διττό τρόπο: αφενός αυξάνοντας την κερδοφορία των κεφαλαιοκρατών ικανοποιούν την ανάγκη του κεφαλαίου για συσσώρευση, αφετέρου αποτελούν και χρήσιμο εργαλείο βιοπολιτικής: η στέρηση ή ακόμα και η απειλή στέρησης από φτωχούς ανθρώπους της δυνατότητας για επιβίωση αποτελούν ένα εξαιρετικά αποτελεσματικό εργαλείο πειθάρχησης και ελέγχου, ιδιαίτερα όταν σε φάση κρίσης αμφισβητείται η ίδια η ικανότητα του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής να οργανώνει αποτελεσματικά την κοινωνία και υπονομεύεται το αλάθητο και το κύρος που αυτός αντλεί από μια οριακά «φυσική τάξη» πραγμάτων. Με άλλα λόγια μιλάμε για τις περιόδους εκείνες που η εργατική τάξη έχει κάθε λόγο να προχωρήσει σε μικρές ή μεγάλες εξεγέρσεις καθώς δεν της έχει απομείνει άλλο από τη γυμνή ζωή και το κεφάλαιο δεν έχει άλλη επιλογή παρά να περάσει από τη βουβή βία του εξαναγκασμού της συσσώρευσης στην κραυγαλέα βία των μηχανισμών της πρωταρχικής συσσώρευσης. Οι περιφράξεις επομένως μπορούν να αποτελέσουν τέτοιους μηχανισμούς αφού έτσι κι αλλιώς κατασκευάζουν μια «ανθρωπινότητα» προσαρμοσμένη στην κανονικότητα και στις απαιτήσεις της καπιταλιστικής αγοράς. Αυτό που μένει να αξιολογηθεί ωστόσο είναι ότι η ιστορική πραγματικότητα τόσο στη διαχρονία της όσο και στη συγχρονία της παρέχει άφθονα –αν και τις περισσότερες φορές επιμελώς αποσιωπημένα- παραδείγματα αντι-περιφράξεων ή απλά αγώνων χάρη στους οποίους υπάρχει

ακόμα ζωή... Γιατί « το κεφάλαιο δεν πρόκειται να σταματήσει τις προσπάθειες αποικισμού, παρά μόνο αν κάποια άλλη κοινωνική δύναμη το εξαναγκάσει να σταματήσει- η κοινωνικοποιημένη ανθρωπότητα, για παράδειγμα-, ή αν πια αποικήσει κάθε μορφή ζωής. Έτσι, παραδόξως η αληθινή πραγμάτωση του καπιταλισμού συμπίπτει με το τέλος της ζωής (και επομένως με το τέλος και κάθε εναλλακτικής στον καπιταλισμό!)»

(Ξανα)διαβάσαμε/είδαμε

«Κοινά, περιφράξεις και κρίσεις», Massimo de Angelis, Εκδόσεις των ξένων, Θεσσαλονίκη 2013

« Ο Κάλιμπαν και η μάγισσα», Silvia Federici, Εκδόσεις των ξένων, Θεσσαλονίκη 2011

Διατροφική αυτάρκεια και κρίση, Κοινοτοπίες Νο 1, Κοινός Τόπος : ελευθεριακό δίκτυο αντίστασης στη βιοτεχνολογία και στην τεχνοεπιστήμη της κυριαρχίας, Αθήνα 2011

«Σπόροι που αντέχουν. Έντυπο σχετικά με τη βιομηχανία σπόρων, την νομοθεσία και την ενεργοποίηση για αυτοδυναμία σε σπόρους» [εδώ](#). Δείτε το σχετικό ντοκυμαντέρ [εδώ](#)

«Το τέλος της διαφύλαξης σπόρων από τους αγρότες;" Μπροσούρα σχετικά με το ζήτημα των τοπικών ποικιλιών, των πατεντών στους σπόρους & την νομοθεσία» [εδώ](#)

-"Εν Αρχή ην ο Σπόρος" Ντοκυμαντέρ του Christophe Guyon για την σημασία των παραδοσιακών σπόρων στην επιβίωση των ανθρώπινων κοινοτήτων και τον αγώνα που δίνεται πανευρωπαϊκά για την διάσωσή τους [εδώ](#)

«Βιοτεχνολογία: Ένα ακόμα βήμα προς τον ολοκληρωτισμό; Μια πρώτη προσέγγιση...» Αυτόνομο Στέκι, Νοέμβριος 2007 [Γενετική – Βιολογικός Ντετερμινισμός](#)→

ΑΥΤΟΝΟΜΟ ΣΤΕΚΙ, Μάρτης 2014